

**Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА
ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ**

Колективна монографія

**За редакцією
Курмаєва П. Ю.,
Слатвінського М. А.**

Умань – 2015

УДК 330.(477)
ББК 65.9(4 Укр)
Р-64

Рецензенти:

Пенькова О. Г. – доктор економічних наук, доцент, Уманський національний університет садівництва;

Резнік Н. П. – доктор економічних наук, професор, Київський міжнародний університет.

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 3 від 28 жовтня 2015 року)*

Р-64 Розвиток національної економіки на інноваційній основі: тенденції та перспективи : колективна монографія / за ред. Курмаєва П. Ю., Слатвінського М. А. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – 170 с.

У монографії викладено результати досліджень інноваційної складової сучасної економічної динаміки, що виконувались фахівцями провідних наукових установ та освітніх закладів України і зарубіжних країн.

В епоху глобалізації, економічний розвиток країни, значною мірою, залежить від динаміки інноваційних процесів. Саме тому питання підвищення ефективності державного регулювання інноваційної діяльності, формування пріоритетів інноваційного розвитку потребують детального вивчення.

У монографії висвітлено теоретичні засади інноваційного розвитку національної економіки, проаналізовано динаміку показників інноваційної сфери, розкрито питання підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, обґрунтовано напрями активізації інноваційної діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Представлено результати наукових досліджень щодо інноваційно-інвестиційних факторів формування системи економічної безпеки, методичних підходів до оцінювання її рівня. Розглянуто соціальні аспекти функціонування національної економіки, визначено вплив соціально-приватного партнерства як форми взаємодії суб'єктів господарювання та органів державної влади, на розвиток громадянського суспільства в країні.

Рекомендовано читачам, що цікавляться економічними проблемами, вченим, спеціалістам, аспірантам, викладачам та студентам.

ISBN 978-617-525-149-2

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2015

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	5
1.1. Інвестиційне забезпечення інноваційної сфери України <i>(Курмаєв П. Ю., Байрамов Е. А.)</i>	5
1.2. Внутрішні заходи державного протекціонізму та причини його функціонування <i>(Голуб Т. І.)</i>	9
1.3. Теоретичні основи поняття конкурентоспроможності підприємства <i>(Митяй О. В.)</i>	14
1.4. Оцінка як важливий елемент визначення вартості ресурсів підприємства <i>(Демченко Т. А.)</i>	21
1.5. Рентабельність як основний показник оцінки діяльності підприємства <i>(Бержанір І. А.)</i>	27
1.6. Сучасні інформаційні технології у готельному бізнесі <i>(Верезомська І. Г.)</i>	31
1.7. Фондовий ринок у системі інновацій фінансового ринку України <i>(Кістол А. А.)</i>	36
1.8. Сучасний стан і тенденції розвитку вищої освіти в Україні <i>(Подзігун С.М.)</i>	39
1.9. Організаційно-економічні аспекти взаємодії попиту і пропозиції на ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів <i>(Музиченко А.С., Карзун І.Г.)</i>	44
1.10. Return to education in presence of commuting costs: the case of Sweden <i>(Troshchenkov S.O.)</i>	51
<i>Список використаної літератури до розділу 1</i>	62
Розділ 2. ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	69
2.1. Науково-методичні підходи та інтегральна оцінка рівня економічної безпеки в Україні <i>(Музиченко А. С.)</i>	69
2.2. Особливості формування системи антикризового фінансового управління підприємством <i>(Білошкурський М. В.)</i>	80

2.3. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою підприємства <i>(Корнієнко Т. О.)</i>	86
2.4. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств аграрного комплексу України <i>(Хлистун О. А.)</i>	90
2.5. Страхування транспортних ризиків як чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання <i>(Чвертко Л. А.)</i>	93
Список використаної літератури до розділу 2	102
Розділ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	105
3.1. Стимулювання інвестування в модернізацію економіки України на інноваційній основі <i>(Слатвінський М. А.)</i>	105
3.2. Державне замовлення як передумова ефективного інноваційного розвитку національної економіки <i>(Беспалова А. В.)</i>	112
3.3. Формування основних засад політики імпортозаміщення в Україні <i>(Еней Я. І.)</i>	121
3.4. Податок на нерухоме майно як додаткове джерело наповнення місцевих бюджетів <i>(Осадчук Н. В.)</i>	126
3.5. Соціальне спрямування державного регулювання економіки України <i>(Савченко В. Ф.)</i>	132
3.6. Корпоративна соціальна відповідальність та стійкий розвиток бізнес-структур <i>(Бержанір А. Л.)</i>	151
3.7. Становлення українсько-китайських економічних відносин та перспективи їх розвитку <i>(Ковальчук Т. Г., Загарій В. К.)</i>	158
Список використаної літератури до розділу 3	165

здійснити структурну перебудову економіки; правильно визначити національні конкурентні переваги і ефективно використовувати їх у зовнішньоекономічній діяльності; здійснити диверсифікацію джерел і шляхів надходження в Україну нафти і газу, а також здійснювати політику енергозбереження; посилювати розвиток науково-технічного прогресу, визначити орієнтири на мобілізацію внутрішніх інвестиційних ресурсів; істотно підвищити якість державного і господарського управління та здійснити комплекс заходів, спрямованих на соціалізацію і гуманізацію економічних перетворень; протидіяти «тіньовій» економіці шляхом рішучих заходів правового, адміністративного та економічного характеру.

2.2. Особливості формування системи антикризового фінансового управління підприємством

При формуванні системи антикризового фінансового управління, окрім подолання наслідків кризових явищ, особливо важливими є дії щодо запобігання їм у майбутньому, якщо господарська діяльність підприємства є стабільною, і створення передумов для швидкого реагування на потенційні загрози. У цьому контексті антикризове фінансове управління розглядається як система управління, тобто чітко розмежовується суб'єкт і об'єкт. Суб'єктом може виступати власник підприємства, фінансовий директор, керівник підприємства, функціональні антикризові менеджери як співробітники підприємства, так і співробітники консалтингової фірми, у окремих випадках представники санатора, представники кредиторів, арбітражний керуючий, фахівці Агентства з питань банкрутства та інших державних органів, а об'єктом – потенційні загрози, перебіг або наслідки кризових явищ, банкрутство.

Більшість науковців вважає, що ефективність і швидкість реагування системи антикризового фінансового управління на кризові процеси, які мають місце в діяльності підприємства, обумовлюється реалізацією заздалегідь розроблених антикризових методик і програм, залежно від причин і характеру кризи. На наш погляд, структурована база типових антикризових програм на підприємстві складає його «антикризовий досвід», який є запорукою своєчасної й адекватної реакції на кризові процеси.

Іншим важливим аспектом об'єктивних передумов реалізації системи антикризового фінансового управління на підприємстві є його належне ресурсозабезпечення, і, в першу чергу, широкий доступ до інформаційних джерел та інтелектуальних ресурсів, що можливий при формуванні антикризового потенціалу, важливою складовою якого є антикризовий досвід.

Антикризове фінансове управління тісно пов'язане з фінансово-економічною стійкістю, яка розглядається як стан динамічного розвитку

підприємства, коли усі його соціально-економічні складові за будь-яких збурень зовнішнього та внутрішнього середовищ зберігають стан економічної рівноваги на тому чи іншому рівні [9, с. 63]. В теорії антикризового менеджменту такі збурення прийнято називати кризою.

Підприємство функціонує за невизначеності, ризику та конфліктності, тому в кризових умовах господарювання для власного виживання повинне мати здатність вчасно адаптуватися та гнучко реагувати на мінливість зовнішнього середовища з мінімальними втратами для керівництва. У цьому сенсі справедливими є результати дослідження поведінки фірми за умов ризику, на основі яких стверджується, що «фірма за умов ризику поводить себе обережніше, скорочуючи обсяг виробництва, при цьому ефективність її зменшується [37, с. 311-313].

Як зазначається в [37], економічна стійкість за умов ризику забезпечується такими властивостями підприємства як адаптивність і програмність. Адаптивна тактика полягає у тому, що прийняття рішення щодо обсягу виробництва продукції (робіт, послуг) відбувається після спостережень за умовами функціонування підприємства, відповідно максимізація прибутку відбуватиметься «за кожного сценарію розвитку подій». Програмна тактика для підприємства є вимушеною за умов, коли потрібно приймати рішення щодо обсягу виробництва, і після цього досліджувати цінову кон'юнктуру та витрати. При цьому «максимум прибутку за кожного сценарію не забезпечується» [37, с. 341-342].

Важливою умовою ефективності функціонування підприємства є життєздатність, яка передбачає на підприємстві «наявність необхідного і достатнього потенціалу для подолання дисбалансу господарської діяльності з метою уникнення збитковості [24, с. 15]».

З ризиком тісно пов'язане поняття «криза». Кризу розглядають як граничне загострення ризикової ситуації у соціально-економічній системі, що загрожує її функціонуванню в ринковому середовищі [26, с. 18]. Науково обґрунтований механізм подолання кризових явищ у діяльності підприємства є складовою системи антикризового фінансового управління.

Проведемо дослідження основних ознак кризового стану господарської діяльності підприємства в контексті факторів, які мають істотний вплив на неможливість досягнення ним поставлених організаційно-господарських цілей.

Комбінуючи ступені кризовості станів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, можна отримати чотири ситуації (рис. 2.2).

З даних рис. 2.2 видно, що у першому квадранті матриці здійснення фінансово-господарської діяльності підприємством відбувається за відсутності кризових явищ, оскільки внутрішнє середовище стабільно

стійке, а негативний вплив зовнішнього середовища відсутній. Високий рівень платоспроможності в даних умовах дозволяє підприємству своєчасно погашати зобов'язання, унаслідок чого зменшується обсяг залучених фінансових ресурсів, а також отримувати плановий обсяг прибутку, збільшуючи обсяг власного капіталу.

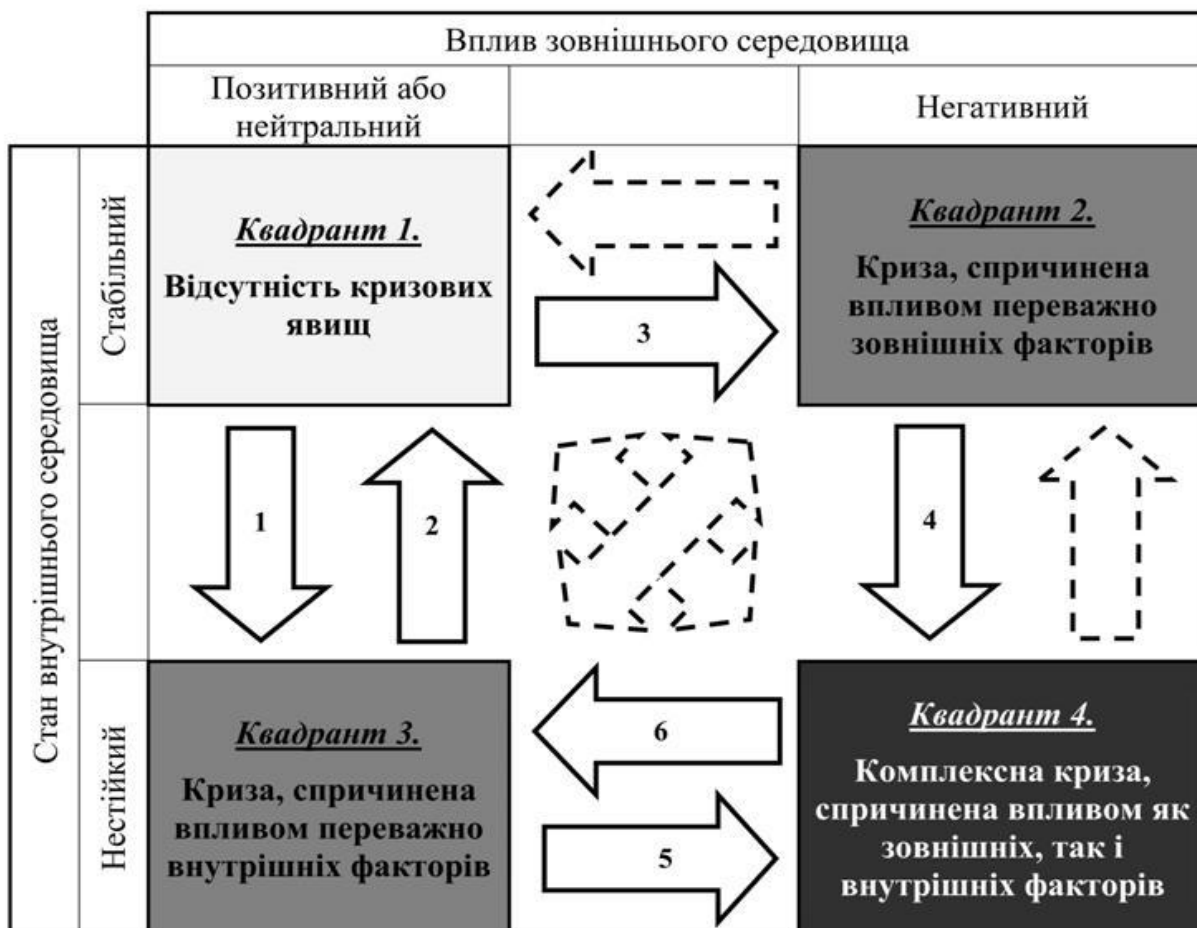

Рис. 2.2. Матриця градації кризових ситуацій на підприємстві, залежно від комбінацій значимості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів [7, с.5]

Для підтримки підприємств у стані, що характеризує квадрант 1, важливого значення набуває:

- здатність підприємства адаптуватися до оточення;
- ефективна мотивація персоналу;
- прогнозування і стратегічний менеджмент.

Погіршення стану квадранту 1 можливе за двома сценаріями. Розвиток першого сценарію ілюструється переходом від квадранту 1 до квадранту 3 матриці кризових станів на рис. 2.2 (стрілка 1) за умов, що

вплив зовнішнього середовища залишиться без особливих змін, а внутрішній стан підприємства погіршиться суттєво.

Кризовий стан у квадранті 3 на рис. 2.2 можливий, якщо функціонування підприємства відбувається за умов мінімального негативного впливу зовнішніх факторів та суттєвої дії внутрішніх проблем у його господарській діяльності. До них можна віднести:

- 1) зниження ефективності управління виробничими ресурсами;
- 2) зниження рівня прибутковості, спричинене високим рівнем затрат;
- 3) перевищення обсягу заборгованості над обсягом власного капіталу;
- 4) підвищення термінів оборотності оборотних активів;
- 5) збільшення питомої ваги поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях;
- 6) зниження рівня поточної платоспроможності підприємства;
- 7) порушення ритмічності фінансування інвестиційної та операційної діяльності;
- 8) заборгованість з оплати праці;
- 9) порушення платіжної дисципліни зі сплати відсотків за користування позиками, податків та інших обов'язкових платежів тощо.

Перераховані проблеми формують зміст антикризового фінансового управління господарською діяльністю за кризової ситуації, що спричинена внутрішніми суперечностями розвитку підприємства.

Наступний сценарій розвитку кризової ситуації на підприємстві можливий, коли діловий цикл знаходиться у фазі рецесії і кризові процеси зовнішнього середовища чинять найбільш негативний вплив на господарську діяльність економічно стійкого підприємства. На рис. 2.2 розвитку даного сценарію відповідає стрілка 3, направлена з квадранту 1 в квадрант 2 матриці кризових станів.

До основних негативних наслідків впливу зовнішнього середовища, які суттєво впливають на господарську діяльність підприємств в Україні, віднесемо наступні:

- 1) падіння темпів росту ВВП;
- 2) несприятливий інвестиційний клімат в країні, у зв'язку з чим ускладнюється пошук зовнішнього інвестора;
- 3) девальвація національної грошової одиниці;
- 4) високі темпи росту інфляції;
- 5) зростання податкового навантаження;
- 6) надмірне державне регулювання галузевих цін;
- 7) зниження купівельної спроможності споживачів продукції, товарів, робіт, послуг, які збуває підприємство на ринку;
- 8) криза неплатежів між суб'єктами господарювання, унаслідок якої відбувається зростання питомої ваги простроченої дебіторської заборгованості підприємства;

- 9) зростання цін на виробничі фактори;
- 10) кризовий стан фінансово-кредитних установ, що ускладнює підприємству залучати позиковий капітал для розширення виробництва та збуту;
- 11) низька ефективність політики протекціонізму та державної підтримки дотаційних галузей народного господарства внаслідок низької конкурентоспроможності національного виробника;
- 12) монополізація ринків збуту підприємства;
- 13) порушення стабільності кон'юнктури фондового ринку;
- 14) політична нестабільність, розбалансованість гілок влади при прийнятті важливих економічних рішень на державному рівні;
- 15) корумпованість державних інститутів та непрозорість влади у відносинах з суб'єктами господарювання;
- 16) значна питома вага тіньової економіки (понад 50%);
- 17) наслідки військових дій на Сході та анексія Автономної республіки Крим.

Головне завдання антикризового фінансового управління, якщо криза фінансово-господарської діяльності підприємства генерується тільки негативними зовнішніми факторами, полягає у розробці шляхів зниження їх деструктивного впливу на внутрішнє середовище підприємства та страхуванні усіх можливих ризиків. Важливою також є призупинення строків настання сценарію переходу до останнього квадранту 4 матриці кризових станів (стрілка 4) рис. 2.2, оскільки негативний вплив зовнішнього середовища неминуче призводить до порушення внутрішньої фінансової рівноваги підприємства.

У випадку, коли кризовий стан фінансово-господарської діяльності підприємства інтерпретується квадрантом 3 і макроекономічна ситуація в країні погіршується, найімовірнішим сценарієм для підприємства є перехід до квадранту 4 через стрілку 5 на рис. 2.2. У квадранті 4 відбувається комплексна криза фінансово-господарської діяльності підприємства, що виникає унаслідок дії негативних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, охарактеризованих вище.

Необхідно зазначити, що в кожному з 2-4 квадрантів матриці кризових станів існує загроза неплатоспроможності та настання банкрутства, але найбільша можливість загрози настання банкрутства, унаслідок чого можлива ліквідація підприємства, притаманна квадранту 4. З огляду на викладене, ми погоджуємося з думкою колективу авторів на чолі з Мозенковим О. В., що банкрутство підприємства є останнім етапом розвитку кризової ситуації [6, с. 13]. У зв'язку з цим, головним завданням комплексного (комбінованого) антикризового фінансового управління господарською діяльністю є усунення загрози настання банкрутства з метою попередження ліквідації підприємства.

На нашу думку, процес виведення підприємства з комплексної кризи господарської діяльності (квадрант 4 матриці кризових станів) можливий тоді, коли діловий цикл переходить з рецесії у фазу піднесення (розширення) виробництва, тобто в економіці відбуваються процеси відновлення макроекономічної рівноваги і, відповідно, поступово знижується негативний вплив факторів зовнішнього середовища на господарську діяльність підприємства. Зазвичай, стабілізація внутрішнього середовища підприємства проходить повільніше, унаслідок чого кризовий стан через стрілку 6 переходить з квадранту 4 до квадранту 3, а з квадранту 3 через стрілку 2 – до квадранту 1 (див. рис. 2.2).

Таким чином, однією з основних умов подолання кризових процесів на підприємстві повинна бути відкритість керівництва у відносинах з персоналом для підвищення прозорості при прийнятті рішень. Запорукою цього має стати інформування працівників про реальний стан справ у господарській діяльності підприємства.

Отже, антикризове фінансове управління господарською діяльністю підприємства направлене на підвищення рівня ефективності виробництва, залучення фінансових ресурсів, платоспроможності, прибутковості, а також стимулювання інвестиційної діяльності, з метою досягнення підприємством фінансово-господарських цілей на всіх етапах його життєвого циклу, попередження, ідентифікації та подолання кризових умов здійснення господарської діяльності на основі власного антикризового досвіду.

Основними фінансово-господарськими цілями підприємства автор пропонує наступні:

- 1) одержання максимально можливого прибутку;
- 2) спрямування власних грошових коштів на придбання основних засобів, в будівництво та платежі за користування нематеріальними ресурсами;
- 3) організація процесу формування власних оборотних коштів;
- 4) формування оборотних активів за рахунок залучених фінансових ресурсів у разі потреби;
- 5) своєчасність повернення залучених коштів та сплата відсотків за користування позиками, податків, дивідендів, інших платежів;
- 6) забезпечення поточної платоспроможності шляхом оптимального співвідношення вартості оборотних активів з обсягом зобов'язань;
- 7) зниження операційних витрат.

Також важливим аспектом антикризового фінансового управління є платіжна дисципліна підприємства. У першу чергу дотримання договірних умов погашення зобов'язань та своєчасної сплати податків, інших платежів до бюджету тощо, дозволяє підприємству зберегти репутацію та уникнути претензій кредиторів, наслідком яких може бути провадження у справі про банкрутство.

Список використаної літератури до розділу 2

1. Аварійність на автошляхах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/people/5.htm>
2. Александров А. А. Страхование / А. А. Александров. – М.: Приор, 1998. – 186 с.
3. Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/POSLANNYA-2015_giper_new.pdf
4. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф [под ред. Л. И. Евенко ; сокр. пер. с англ.]. – М. : Экономика, 1999. – 520 с.
5. Базилевич В. Д. Страхова справа [2-ге вид., перероб. і доп.] / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 203 с.
6. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / [Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков та ін.] ; за ред. О. В. Мозенкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 272 с.
7. Білошкурський М. В. Комплексна оцінка ефективності господарської діяльності в системі антикризового управління підприємствами [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Білошкурський Микола Васильович ; ПВНЗ «Європейський ун-т». – К., 2009. – 20 с.
8. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью / И.А. Бланк. – М.: Изд - во «Никацентр», Эльг, 2013. – 776 с .
9. Бодров О. Г. Экономическая свобода и устойчивость предприятия / О. Г. Бодров, В. А. Мальгин, В. Г. Тимирясов. – Казань : Таглитат ИЭУиП, 2000. – 206 с.
10. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
11. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів, 2012. – 386 с.
12. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
13. Гладченко Т. М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності : регіональний аспект : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «Механізми державного управління» / Таїсія Миколаївна Гладченко ; [Донецька держ. академія управління]. – Донецьк, 2004. – 20 с.

14. Гришова І. Ю. Методичний інструментарій фінансового потенціалу переробних підприємств АПК. Актуальні питання розвитку сучасної економіки. Колективна монографія. Частина 2. / Ред. А. Непочатенко, Ю. А. Нестерук. – Харків: Видавець «Сочинський», 2011. – С. 94 -104.

15. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

16. Євдокимов Ф. І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Екон. пр. ДонНТУ. – Сер. екон. – Вип. 47. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2002. – С. 6.

17. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.

18. Жабинець О. Й. Вплив інституту страхування на соціально-економічний розвиток та безпеку держави / О. Й. Жабинець // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. – 2013. – Вип. 1. – С. 41-48.

19. Загребной В. Ринок ОСЦВВНТЗ за підсумками 9 місяців 2012 року / В. Загребной // Финансовые услуги. – 2012. – №6(96). – С. 4-7.

20. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / Сергей Николаевич Ильяшенко // Науч. тр. ДонНТУ. – Донецк, 2002. – № 48. – С. 16-22.

21. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

22. Кравчук П. Я. Формування системи корпоративної безпеки : дис... канд. екон. наук: 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Павло Ярославович Кравчук; [Терноп. держ. екон. ун-т]. – Тернопіль, 2006. – 232 с.

23. Лосіхін О. О. Сутність і принципи страхового забезпечення безпеки дорожнього руху [Електронний ресурс] / О. О. Лосіхін // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 359-361.

24. Мартиненко В. П. Стратегія життєздатності підприємств промисловості / В. П. Мартиненко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.

25. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.

26. Михайлов Л. М. Антикризисное управление в промышленности : [науч.-практ. издание] / Михайлов Леонид Михайлович ; Московская академия экономики и права. – М. : Экзамен, 2004. – 222 с.

27. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.

28. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2008 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2008.html

29. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2013.html

30. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

31. Офіційний сайт МТСБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mtsbu.kiev.ua/ua/>

32. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>

33. Пампуха С. І. Економічна природа страхування: організаційно-економічні аспекти сутності / С.І. Пампуха // Страхова справа. – 2004. – №1. – С. 85–88.

34. Пекний О. На дорогах щорічно гине понад чотири тисячі українців – Голос України: Інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://golosukraine.com/publication/suspilstvo/parent/11771-na-dorogah-shorichno-gine-ponad-chotiri-tisyachi-u/>

35. Про внесення змін до деяких законів України щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 05.07.2012 р. № 5090-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5090-17>

36. Хайлова Т. В. Формування державного механізму управління економічною безпекою підприємництва : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «Механізми державного управління» / Тетяна Володимирівна Хайлова ; [Донецький держ. ун-т управління]. – Донецьк, 2004. – С.9-10.

37. Ястремський О. І. Основи мікроекономіки / О. І. Ястремський, О. Г. Гриценко. – [2-ге вид., перероб. і доп., з Модельно-комп'ютерним додатком на лазерному диску]. – К. : Знання-Прес, 2007. – 579 с.

38. World Economic Outlook, IMF Oct. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>